

Н. В. Плотнікова,

Харківський інститут фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі, м. Харків

КОНЦЕПТ-АРХЕТИП ХРИСТОС: ПІДГРУНТЯ МІКРОКОНЦЕПТОСФЕРИ СВЯТКИ

У статті розглядається вербальне вираження концепту Христос у складі мікроконцептосфери Святки, що передбачає вилучення інформації про досліджуваний фрагмент концептуальної картини світу людини зі словників різних типів та етнографічних джерел (культурологічний аспект) і визначення особливостей його репрезентації в мові (семантичний аспект).

Ключові слова: лінгвокультурологія, мікроконцептосфера, концепт, архетип.

В статті описуються особливості репрезентації концепта Христос в складі мікроконцептосфери Святки при допомозі здійснення виборки інформації об досліджуваному фрагменті концептуальної картини світу людини з різних типів і етнографічних джерел (культурологічний аспект), здійснена спроба визначення особливостей його репрезентації в українській мові (семантичний аспект).

Ключевые слова: лингвокультурология, микроконцептосфера, концепт, архетип.

The article deals with the complex analysis of the concept Christ of the microconceptosphere Sviatki projected for studying the peculiarities of its reflection in the synchronistical and diachronic aspects, as well as for clarifying of the specific character of its reflection in the hierarchical system of the linguistic world-image. Keeping within the limits of the lingvoculturological approach of the linguistic conceptology, in the research the notions such as conceptosphere, concept, conceptual microfield were considered.

In the structure of the microconceptosphere Sviatki 46 central concepts distributed to 10 conceptual microfields were distinguished. The appropriate field structure (nucleus, near-nucleus zone and periphery) of the microconceptosphere Sviatki was modeled and the hierarchical organization (superconcepts, presuperconcept, basic concepts, subconcepts) was presented. But the technique of the analysis of the lingvoculturological concepts suggested in this work consists of 3 stages: 1) formation of the nominative field of concept and definition of its nominative density; 2) separation and description of the structural elements of the concept; 3) modeling of its field structure. During the analysis of every concept the means of its linguistic expression, including their paradigmatic and derivational peculiarities were characterized. The research of the central concepts of the microconceptosphere Sviatki permitted to discover the specific character of the national mentality of the Ukrainians within the limits of this fragment of the linguistic world-image.

Key words: linguistic culturology, conceptosphere, microconceptosphere, concept.

Зимовий цикл народної календарної обрядовості українців поділяється на доріздвяні та власне Різдвяні свята. Власне Різдвяні свята (Святки) починаються зі Святвечора й закінчуються Водохрещем. І ніякому іншому святу не присвячено стільки народних повір'їв, обрядів та прикмет, як «Різдву», або інакше Різдвяним святам, що містять значний обсяг фактичного матеріалу. Цей матеріал дає змогу розглядати Різдвяні свята або мікроконцептосферу **Святки** (Мксф) як складну систему – концептуальне поле, що включає в себе множини концептів, тобто є концептополем макрорівня [7, с. 214]. Концептополе макрорівня, як і концептополе мікрорівня, повністю відповідає всім традиційним канонам теорії поля, тобто має структуру у вигляді ядра, приядерної зони та периферії.

Оскільки концептуальне поле – велике угруповання концептів, то вважаємо доцільним розподілити його на фрагменти – концептуальні мікрополя (КМП), що «утворюють складну ієрархічну систему взаємопов'язаних полів, на основі яких формується мовна картина світу» [11, с. 31], та поєднують однорідні одиниці (окремі концепти).

З огляду на те, що основним джерелом для формування міфів, релігій, філософій є архетипи, а обрядовість Різдвяних святок сформувалась саме на основі давніх язичницьких міфів та християнської релігії, то, відповідно, архетипи є підґрунтям для формування і різдвяно-новорічної обрядовості.

К. Юнг поділяв архетипи на психологічні, якщо вони виходять із пам'яті роду (архетип свого, води), і культурні, створені культурним досвідом людства (архетип трійці, життя, смерті). Проте архетипи не можна уявити «сами по собі», вони виявляються в свідомості як наслідки самих себе, у вигляді архетипових образів та ідей, тобто архетипи позасвідомого можуть виявлятися лише у творчо оформленому матеріалі, яким і є різдвяно-новорічна обрядовість, що її позасвідомою основою стали психологічні архетипи вода, вогонь та сонце, а також культурні архетипи смерть, народження та трійця. Архетип трійця, репрезентований християнською трійцею, у святочних обрядах звужується до однієї особи – Ісуса Христа, яка також походить із глибин підсвідомої діяльності. Образ Христа – наслідок обробки культурного архетипу Герой і психологічного архетипу Самість.

На концептуальному рівні згаданим архетипам відповідають концепти-архетипи **Вогонь, Сонце, Народження, Вода, Смерть, Христос**, що в складі концептуального поля «мікроконцептосфера **Святки**» групуються у концептуальне мікрополе «Архетипні образи». Один із фрагментів такого концептуального мікрополя, а власне концепт-архетип **Христос**, і становить предмет цього дослідження.

Оскільки концепт-архетип **Христос** не розглядався з лінгвістичної та концептуальної точок зору у зв'язку із святочною обрядовістю українців, то *актуальність* теми цієї розвідки зумовлена необхідністю опису цього концепту з огляду на нову лінгвістичну парадигму, що репрезентована лінгвокультурологічним напрямом у лінгвістиці з урахуванням як лінгвістичних, так і екстралінгвальних чинників. *Мета* статті – лінгвоконцептуальний аналіз концепту **Христос** у межах Мксф **Святки**.

Для дослідження центральних концептів Мксф **Святки** застосовуємо комплексну методикою, що поєднує елементи семантико-когнітивного та лінгвокультурологічного аналізів та базується на трьох етапах:

1) *побудова номінативного поля концепту та встановлення його номінативної щільності. Номінативне поле концепту* – це сукупність мовних засобів, що об'єктивують концепт у конкретний період розвитку суспільства [6, с. 66]. Номінативне поле концепту будемо шляхом суцільної вибірки зі словників різних типів та етнографічних джерел прямих номінацій концепту, їхніх синонімів та дериватив. Номінативну щільність концепту пропонуємо подавати у цифровому еквіваленті, для чого вводимо поняття коефіцієнт номінативної щільності, що його обчислюємо за формулою $Q_{nd} = NF_c$: NF_{mes} , де Q_{nd} – це коефіцієнт номінативної щільності, NF_c – загальна кількість одиниць номінативного поля концепту, NF_{mes} – загальна кількість одиниць номінативного поля **Мксф**, що становить 314 одиниць.

2) *виділення та опис структурних елементів концепту.* Згідно із методикою аналізу культурних концептів Ю. Степанова в структурі концепту виділяємо дві складові – культурну та поняттєву [12, с. 41]. Культурна складова містить три

шари: а) історичний, де аналізуємо явище в складі святочної обрядовості з історико-етнографічного погляду; б) актуальний, де проводимо аналіз наявних синонімів та дериватів імені концепту; в) етимологічний, що його розгляд дає змогу визначити первинний смисл імені концепту. Поняттєву складову виявляємо шляхом аналізу значень основних мовних репрезентантів концепту, що проводиться методом компонентного аналізу. Згідно із методикою концептуального аналізу З. Попової та Й. Стерніна, спільні або близькі за смислом семи різних мовних репрезентантів одного концепту узагальнюємо й інтерпретуємо як когнітивні ознаки концепту [6, с. 201], що їх називаємо смисловим елементом або компонентом смислу концепту. Смислові елементи отримуємо й упродовж аналізу всіх шарів культурної складової концепту, узагальнюючи та інтерпретуємо як смислові елементи первинний смисл імені концепту, смисли, що їх має концепт в історико-етнографічному контексті, лексичні значення синонімів.

3) *модельовання польової структури концепту*. Розподіляючи концептополя на концептополе макро- і мікрорівня, А. Приходько до перших відніс ті, що включають множину концептів (в розвідці це Мксф *Святки*), в той час, як концептополе мікрорівня «можна умовно вважати ідіополем окремо взятого концепту» [7, с. 214]. Відповідно, концепт *Христос* – це концептополе мікрорівня, що складається з ієрархії смислових елементів. До ядра відносимо смислові елементи, що виділені під час аналізу поняттєвої складової. Усі інші компоненти смислу, залежно від частотності їхнього використання, а також від сфери вжитку, належать до приядерної або периферійної зон. Польову структуру концепту подаємо з урахуванням особливостей різних періодів.

І. Культурологічно-лінгвістичний аналіз концепту *Христос*. І. Культурна складова концепту *Христос*. А) *історичний шар*. А) Загальновідомо, що у період язичництва основним мотивом свята Різдва було народження бога Сонця, але після прийняття християнства мотив чудесного народження починає використовуватись і в християнській традиції. За свідченням І. Огієнка, «Християнство заступило перше Свято народження сонця (Dies natalis solis) Святом Народження Христа ...» [3, с. 277] і на честь народження Ісуса Христа церква встановлює нове свято – Різдво Христове. Після прийняття християнства постать Ісуса Христа починає розумітися як основа для формування обрядовості свята Різдва Христового, оскільки в цей день у церквах відправляється богослужіння на честь народження Ісуса Христа; духовництво створює та впроваджує в народні маси нові коляди релігійного змісту, основною дійовою особою яких є Ісус Христос; темі народження Ісуса Христа присвячені вистави пересувних лялькових театрів – вертепів. Але в давніх слов'ян до зимового календарного циклу свят, крім свята народження бога Сонця, входило ще й свято води, що в християнській традиції почало асоціюватись із хрещенням Ісуса Христа та отримало назву Водохреще. Сьогодні, завдяки зусиллям церковників, постать Ісуса Христа об'єднує всі свята різдвяного циклу.

Отже, на концептуальному рівні *Христос* є фундаментальним концептом, що становить першооснову Мксф *Святки*. Як її підґрунтя він сформувався ще у період становлення святочної обрядовості як концепт *Бог*, але після прийняття християнства був християнізований, тому залежно від ролі у структурі свідомості визначаємо згаданий концепт як теологему. З позиції суб'єкта концептуалізації він є груповим. Цей концепт є первісним образом, що став джерелом для формування міфів, релігій, філософій, тому на підставі параметра об'єкта концептуалізації вважаємо його концептом-архетипом, а за якістю інформації – поняттєво-логічним.

Аналіз історичного шару культурної складової концепту *Христос* у межах Мксф *Святки* дав змогу виявити смислові елементи: «Бог», «свято», «народження», «Біблія», «Віфлєм», «вертеп», «богослужіння», «хрещення», «хрест», «вода», «Йордан», «коляди». На лексичному рівні цей концепт репрезентовано відповідною лексемою.

Б) етимологічний шар. Теологема *Христос*. Етимологічні словники вказують на існування іменника *Христос* у давніх мовах: «Походить від гр. *Χριστός* «Христос», яке букв. «помазаник», пов'язаного з *χριστός* «придатний для натирання; помазаний», *χρίω* «змащую, натираю»» [2, с. 86], тож аналіз етимологічного шару культурної складової концепту *Христос* у межах Мксф *Святки* дав змогу виявити смисловий елемент: «Помазаник».

В) актуальний шар. Лексичні ознаки. Теологема *Христос*. Словник синонімів української мови фіксує такі синоніми до слова *Христос*, як *Ісус Христос*, *Син Божий*, *Син Чоловічий*, *Спаситель*, *Спас*, *Месія* [9, с. 856], серед яких в історико-етнографічних джерелах на позначення християнського бога впродовж зимових свят уживаються лише номінації *Ісус Христос*, *Син Божий* та *Спаситель* [4, с. 305–307; 5, с. 23]. В якості назви християнського бога в межах різдвяно-новорічної лексики етнографі фіксують також номінації *Спаситель світу*, *Господь*, *Ісус* та власне *Христос* [1, с. 40, 52; 3, с. 273; 8, с. 17, 33–34].

При описанні святочної обрядовості етнографічні джерела вживають лексему *Бог*, але в контекстах, у яких вона використовується, йдеться не про християнського бога – Ісуса Христа, а про бога язичницького, порівн.: Напередодні Різдва «... опівночі всяка німина людською мовою розмовлятиме з Богом» [1, с. 41], або «днем перед святим вечером лагодять газдині все, що треба до тайної вечері: ..., словом приладжують «уського хліба, шо Бог уродив» ...» [1, с. 41], тому лексему *Бог* не розглядаємо як синонім лексеми *Христос* у межах святочної лексики історико-етнографічних джерел¹.

Ім'я християнського бога (*Ісус Христос*) узяті із Біблії: в одній із біблійних легенд описується явлення старому Йосифу янгола, який віщував Йосифу народження сина на ім'я Ісус, а оскільки цей син буде навчати людей та провіщати майбутнє, то його будуть називати *помазаник*, що грецькою мовою пишеться як *Χριστός* [2, с. 86]. Отже, словосполучення *Ісус Христос* в українській мові є давнім запозиченням із грецької мови, тобто транслітерацією грецького *Iesou̅s Χριστός* [2, с. 86]. Щодо лексем *Ісус* та *Христос*, то вони є редукованими формами згаданого словосполучення.

З огляду на те, що ім'я *Ісус* значить *Спаситель*, в українській різдвяно-новорічній лексиці на позначення християнського бога з'являється українська перекладна номінація – *Спаситель*, від якої утворюється й похідне словосполучення *Спаситель світу*. Використання родового відмінку в постпозиції замість епітета, вираженого прикметником, властиве романо-германським мовам, тому припускаємо, що словосполучення *Спаситель світу* є перекладною запозиченою конструкцією.

Згідно із християнською традицією Ісус Христос – це син Бога, що й лягло в основу номінації – *Син Божий*, а оскільки під час Різдва свята Ісус Христос розуміється скоріше не як син бога, а власне як бог, то внаслідок метонімічного перенесення в межах різдвяно-новорічної обрядової лексики іменник *Господь* (похідне від лат. *hospes* – «господар»), починає вживатися на позначення божого сина – Ісуса Христа.

¹ У межах різдвяно-новорічної лексики лексема *Бог* як абсолютний синонім лексеми *Христос* вживається у текстах церковних коляд, у яких архетиповий образ Бога-Сина, вербалізуючись, приймає на себе функції Бога отця, і тому в церковних колядах концепт-архетип *Ісус Христос* повністю дорівнює концепту-архетипу *Бог*, що значно збільшує кількість мовних репрезентантів теологеми *Ісус Христос* у межах Мксф *Святки*.

Констатуємо наявність для вираження теологеми *Христос* синонімічного ряду ХРИСТОС – ГОСПОДЬ – СПАСИТЕЛЬ – СИН БОЖИЙ із архісеюмою *Ісус Христос*. З огляду на частотність використання іменника *Христос* у межах святої лексики, порівняно з іншими найменуваннями, домінантою ряду визнаємо іменник *Христос*, що і став назвою концепту.

Аналіз актуального шару культурної складової концепту *Христос* у межах Мксф *Святки* дав змогу виявити його смислові елементи: «Бог», «син бога», «спаситель», «помазаник», «господар». Кількість одиниць номінативного поля концепту *Христос* дорівнює 10, а коефіцієнт номінативної щільності становить 0,031, що свідчить скоріше про підсвідоме побутування згаданого концепту у межах Мксф *Святки*, ніж про його недостатню комунікативну релевантність.

II. Поняттєва складова концепту. Основними мовними репрезентантами теологеми *Христос* є лексеми *Христос*, *Господь*, *Спаситель* та словосполучення *Син Божий*.

Проаналізувавши семантичну структуру лексем *Христос*, *Спаситель* та словосполучення *Син Божий*, особливу увагу приділяємо тим ЛСВ, що свідчать про зв'язок цих мовних репрезентантів теологеми *Христос* із різдвяно-новорічною лексикою. Але як у християнській традиції, так і у святочній лексиці ці засоби мовного вираження мають одне значення, зокрема семантична структура лексеми *Христос* містить ЛСВ *засновник християнства, Син Божий, який заради спокути людських гріхів прийняв смерть на хресті, потім воскрес і знісся на небеса // Про ікону, зображення Ісуса*; лексема *Спаситель* – ЛСВ *за християнським віровченням – засновник християнства, що врятував людство, спокутувавши його гріхи; Ісус Христос // ікона з зображенням Ісуса Христа*; словосполучення *Син Божий* – ЛСВ *за християнським віровченням – Ісус Христос, один з елементів християнської формули триєдиного бога – бога отця, бога-сина, бога-духа*.

Щодо лексеми *Господь*, то в сучасних словниках вона має таке значення: «Одна з назв бога у християнстві» [10, с. 142]. Але з огляду на те, що в межах різдвяно-новорічної обрядовості Ісус Христос визнається богом, виділяємо у семантичній структурі лексеми *Господь* ЛСВ *одна з назв Ісуса Христа у християнстві*. Семний набір згаданих ЛСВ подано в таблиці:

МОВНИЙ РЕПРЕЗЕНТАНТ	ЛСВ	СЕМИ
Христос	Засновник християнства, Син Божий, який заради спокути людських гріхів прийняв смерть на хресті, потім воскрес і знісся на небеса // Про ікону, зображення Ісуса.	1. Ісус Христос. 2. Засновник християнства. 3. Син Божий. 4. Ікона.
Спаситель	За християнським віровченням – засновник християнства, що врятував людство, спокутувавши його гріхи; Ісус Христос // ікона з зображенням Ісуса Христа.	1. Ісус Христос. 2. Засновник Християнства. 3. Рятівник людства. 4. Ікона
Син Божий	За християнським віровченням – Ісус Христос, один з елементів християнської формули триєдиного бога – бога отця, бога-сина, бога-духа святого.	1. Ісус Христос. 2. Один із елементів християнської трійці.
Господь	Одна з назв Ісуса Христа у християнстві.	1. Ісус Христос.

Відповідно, у свідомості сучасних українців теологема *Христос* як складник Мксф *Святки* містить такі смислові елементи, як «Син бога», «спаситель», «християнська трійця», «засновник християнства».

Проведений комплексний аналіз концепту *Христос* як складника Мксф *Святки* сприяв виділенню його домінуючих смислових елементів, що дало змогу розглянути цей концепт з огляду на його польову організацію:

Концептуальна структура теологеми *Христос*

ПЕРІОД	КОМПОНЕНТИ СМИСЛІВ
<i>Дохристиянська доба</i>	
<i>Доба християнства</i>	1. <i>Ядро</i> : «Бог», «син бога», «засновник християнства»; 2. <i>Приядерна зона</i> : «спаситель», «помазаник», «Біблія», «Віфлеєм», «вертеп», «богослужіння», «коляди», «народження», «хрещення», «Йордан»; 3. <i>Периферія</i> : «господар», «християнська трійця», «хрест», «вода», «свято».
Сучасний період	1. <i>Ядро</i> : «Бог», «син бога», «засновник християнства»; 2. <i>Приядерна зона</i> : «спаситель», «помазаник», «Біблія», «Віфлеєм», «вертеп», «богослужіння», «коляди», «народження», «хрещення», «Йордан»; 3. <i>Периферія</i> : «господар», «християнська трійця», «хрест», «вода», «свято».

Проаналізувавши концептуальну структуру концепту *Христос* з огляду на польову організацію, робимо висновок, що сьогодні ядерні компоненти смислів (від загальної кількості смислових елементів) складають $\approx 18\%$. Упродовж віків у ядерній зоні концептуальної структури цього концепту жодних змін не відбулося.

Відсоткове вираження компонентів смислів приядерної зони для концепту *Христос* сягає $\approx 56\%$. Концептуальна структура теологеми *Христос*, що виникає саме в християнську добу, містить у своїй приядерній зоні ті смислові елементи, які залишаються актуальними й сьогодні.

Периферійна зона теологеми *Христос* містить $\approx 23\%$ смислових елементів. Упродовж віків ця зона жодних змін не зазнала.

Результати вивчення теологеми *Христос*, що отримані за допомогою компонентного, етимологічного та історико-культурологічного аналізу, дають змогу зробити висновок, що цей концепт належить до значущих в українській культурі та у житті українців.

Запропонована методика комплексного аналізу культурних концептів може бути використана для вивчення інших подібних концептів, що є перспективним у сучасний період, коли простежуємо помітне посилення уваги до національної самобутності української культури.

Література:

1. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис / Олекса Воропай. – Харків : Фоліо, 2005. – 508 с.
2. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР, ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; [гол. ред. О. С. Мельничук]. – К. : Наукова думка, 1982-2006. – Т. 3. : Кора-М. – 1989. – 552 с.
3. Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу / Іларіон митрополит. – Вінніпег, 1965. – 424 с.
4. Курочкін О. В. Календарні звичаї та обряди / Олександр Володимирович Курочкін // Українці: Історико-етнографічна монографія: В 2 кн. – Опішне : Українське народознавство, 1999. – Кн. 2. – С. 297–332.
5. Левкович І. Українські народні різдвяні звичаї / Ізидора Левкович. – Лондон : Накладом української видавничої спілки, 1956. – 44 с.
6. Попова З. Д. Когнітивна лінгвістика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М., 2007. – 314 с.
7. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / Анатолій Миколайович Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
8. Скуратівський В. Т. Дідух: Свята українського народу / Василь Тимофійович Скуратівський. – К. : Освіта, 1995. – 272 с.
9. Словник синонімів української мови: В 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К. : Наукова думка, 1999-2000. – Т. 2.: О-Я. – 2000.
10. Словник української мови: В 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; [гол. ред. І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 2.: Г-Ж. – 1971. – 550 с.
11. Смирнова Ю. П. Средства активации суперконцепта «двигаться» в английских текстах и их переводах: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Юлия Павловна Смирнова. – Уфа, 2001. – 133 с.
12. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М., 1997. – 824 с.

УДК 81:39

О. О. Савченко,*Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка, м. Дрогобич***КОЛЕКТИВНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ЛІС В УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ ПАРЕМІЯХ**

У статті проведено аналіз особливостей вербалізації концепту ЛІС в українських та англійських пареміях. Визначено загальнономовні та культурні значення концепту ЛІС та WOOD, об'єктивованого у паремійних корпусах зіставлюваних мов, а також виділено універсальні та етноспецифічні культурні значення досліджуваного концепту.

Ключові слова: вербалізація, концепт, паремія, лінгвокультура.

В статье проведен анализ вербализации концепта ЛЕС в украинских и английских паремиях. Определены общеязыковые и культурные значения концепта ЛЕС и WOOD, объективированного в паремийных корпусах сравниваемых языков, а также выделены универсальные и этноспецифические культурные значения исследуемого концепта.

Ключевые слова: вербализация, концепт, паремия, лингвокультура.

In the article the analysis of the concept WOOD in the Ukrainian and English paroemias is carried out. The general linguistic and cultural meanings of the concept WOOD objectivized in the paroemia corpses of the compared languages are defined. In addition, the universal and ethnospecific cultural meanings of the investigated concept are characterized.

Key words: verbalization, concept, paroemia, linguoculture.

Постановка проблеми та огляд останніх досліджень. У центрі уваги сучасних лінгвістичних студій перебуває вербальний образ світу, сформований у свідомості носіїв певних мов, що зумовило посилення інтересу дослідників до питання паремійної семантики, взаємодії мовних і позамовних чинників у структурі значень прислів'їв і приказок, їх здатності репрезентувати специфіку національного світосприйняття й когнітивні структури досвіду. Хоча паремії вже неодноразово були об'єктом дослідження як у пареміології (розвідки Н. Барлі, А. Дандиса, Е. Кокаре, Г. Пермякова, В. Мідера), так і в мовознавстві (праці Г. Благової, С. Єрмоленка, І. Голубовської, Л. Даниленко, З. Коцюби, Т. Ніколаєвої, І. Привалової, М. Сітаж та ін.), однак досі ще не отримали комплексного наукового висвітлення особливості вербалізації колективних уявлень носіїв української та англійської мов про природно-ландшафтні умови їхнього побутування, зокрема на матеріалі паремій указаних мов, які містять назви елементів рельєфу.

Завдання та матеріал дослідження. Метою пропонованої розвідки є дослідити особливості мовної об'єктивації концепту ЛІС на матеріалі українських та англійських паремій. Об'єктом дослідження є прислів'я, приказки та загадки української та англійської мов. Предметом аналізу є концепт ЛІС/WOOD, відображений в пареміях зіставлюваних мов. Аналіз концепту ЛІС/WOOD здійснено на основі вибірки українських та англійських прислів'їв, приказок і загадок із пареміографічних джерел. Усього дібрано 213 українських паремійних одиниць з назвою елемента рельєфу «ліс» та 80 англійських паремій із компонентом «wood».

Виклад основного матеріалу. Особлива роль в мовній об'єктивації концепту належить пареміям, які характеризуються « як мовні ревіленти національно-культурної свідомості» [7, с. 37] і визначаються як «благодатний матеріал для виявлення національно-культурної специфіки етносу, його світовідчуття, відображення неповторних рис» [7, с. 37]. Розглядаючи суть концепту, дослідники відзначають його причетність до етнічної культури народу. Його зміст при цьому інтерпретується в контексті форм думки носія мови як етнокультурна репрезентація. Пізнання концепту допомагає відтворити етнокультурний образ, своєрідність менталітету та світосприйняття носія мови, у тому числі, природно-ландшафтні особливості його побутування.

Ліс як елемент рельєфу мав першорядне значення як джерело матеріальних благ. До 15 століття у східних слов'ян переважало підсічне землеробство: лісний ґрунт оброблявся легше степового, ліс допомагав вберігати посіви від кочівників [4, с. 37], порівняно невеликі ділянки орної землі відвойовувались у лісів і болот [19, с. 70]. У лісі полювали. «У лісах – соснових на півночі та на Поліссі, дубових та мішаних південніше – можна було полювати цілий рік. Мед брали у диких бджіл, ставили свої борті» [9, с. 25]. Тут також годувалась домашня худоба. Ліс давав людині основний будівельний матеріал, ягоди, гриби, дичину і шкіри.

Історик В. Ключевський писав: «...ставлення давньоруської людини до лісу неприязне або недбале: вона ніколи не любила свого лісу. Несвідома боязкість оволодівала нею, коли вона ступала під його похмурий покров» [9, с. 27].

Лексема «ліс» передає також значення «порожнеча, порожній» [8, с. 140], тобто простір, у якому немає людини, «дрі-муча глухість лісової пустелі» [6, с. 210]. Опозиція «дім–ліс» виступає «конкретним варіантом протиставлення: близь-